

Ohuesta journalismista vankkaan journalismiin

JULKISON TUOTTAMISEN MAHDOLLISUUKSISTA JA RAJOISTA KANSALAISSJOURNALISMISSA

Julkiso -termin himoviljelijäksikin¹ kutsuttu James Carey (1987, 10) erittelee nykyjournalismin ongelmia usein historiallisilla viittauksilla 1800-luvun alun Yhdysvaltoihin, jossa sanomalehtien ja niiden lukijoiden välillä vallitsi hänen mielestään vielä orgaaninen yhteys. Uutisissa olivat tavalla tai toisella läsnä ne ihmiset, jotka kokoontuivat yhdessä keskustelemaan ja kiistelemään uutisista. Lukijakuntaa yhdistivät tuolloin toisiinsa *asianosaisuus* sekä kyky arvioida uutisissa esiintyviä mielipiteitä *järkevästi* ja *kriittisesti* vetoamatta omaan arvoasemaansa tai perinteisiin auktoriteetteihin. Nämä piirteet tekivät Careyn mielestä julkison ja sanomalehden suhteesta erottamattoman.

James Careyn mukaan julkisoa historiallisena ilmiönä leimasi kaksi piirrettä. Sen jäsenet olivat asianosaisia sanomalehdessä julkaistuissa uutisissa ja he keskustelivat uutisista keskenään 'järkevästi' ja kriittisesti. Nykykontekstissa tällainen orgaaninen suhde sanomalehden ja sen lukijoiden välillä ymmärretään utopiaksi. Uutisten lukijat eivät ole uutisissa läsnä eivätkä he tutkimusten valossa myöskään juuri keskustele uutisista tai arvioi niitä kriittisesti.

Artikkelissa eritellään yhtä suomalaista kansalaisjournalismikokeilua ja pohditaan, kuinka Careyn kuvaamat julkison piirteet tulivat esiin tuossa kokeilussa. Hankkeet osoittivat, että kansalaisten usein arjen kokemukseen ankkuroituvalla järjenkäytöllä ja kriittisillä taidoilla olisi runsaasti annettavaa uutisjournalismille. Ryhmien potentiaalin hyödyntäminen journalismin keinoin jäi puutteelliseksi. Tämä antanee aiheen pohtia toimintustapojen ja resurssien jakamista hyvin käytännöllisesti.

Yhteiskunnalliset olosuhteet, joukko- viestinnän mittasuhteet ja sen vastaanoton kontekstit ovat muuttuneet dramaattisesti sitten Careyn kuvaamien päivien. Volyymien kasvu ja vastaanottajien määrän moninkertaistuminen ovat tuoneet uutiset miltei jokaisen ulottuville, mikä on merkinnyt koko uutisvälityksen demokratisoitumista. Samalla on kuitenkin menetetty orgaaninen suhde viestinteen ja niiden käyttäjien välillä. Siitä pitääkö Careyn historiakuvaus paikkansa, voidaan kiistellä (vrt. Schudson 1998), mutta silti selvää, että nykyisin uutisten toimijat ovat etupäässä muita kuin niiden lukijoita. Lukijoiden asianosaisuus jää usein yleisten ja epämääräisten ammatillisten oletusten varaan eikä näitä oletuksia ole tapana vakavasti koetella sen enempää

puheen kuin toiminnankaan tasolla. Kriittisestä kulttuuritutkimuksesta ponnistava yleisötutkimus taas on toistuvasti osoittanut, että ihmiset tarkastelevat uutisia kiistattomina ja ongelmattomina kuvauksina maailmasta. Niistä ei juurikaan keskustella eikä niitä ole tapana arvioida kriittisesti (Ridell 1998).

Ajatus asianosaisista, järkevästä ja kriittisestä julkisoista uutis- ja ajankohtaisjournalismin perustana on syrjäytynyt yrityksillä puhutella erilaisia osayleisöjä, segmenttejä tai kuviteltuja pihlputaan mummoja. Nämä oletukset ovat toimittajien itsensäkin mielestä puutteellisia. Tästä huolimatta he suhtautuvat usein varauksellisesti siihen, että uutisjournalismissa ajateltaisiin nykyistä tietoisemmin

vastaanottajia, käytettäisiin tavallisia ihmisiä enemmän uutisten lähteinä tai kirjoitettaisiin uutisia järjestelmällisemmin kansalaisten näkökulmasta. Monien mielestä tämä madaltaisi journalismin tasoa ja saattaisi etenkin järjestelmällisenä asenteena merkitä sisältöä koskevan määräysvallan luovuttamista toimittajilta 'viettiensä varassa toimivalle rahvaalle'. Silloinkin kun toimittaja haluaisi käyttää kansalaisia jutuissaan, käytännön yritykset tuottavat usein pettymyksiä.

Valitettavan usein sitten ne kommentit on – en halua nyt aliarvioida ihmisiä, maakunnan ihmisiä – mutta ne on tuommoisista vaikeista asioista, (...) lähinnä yhtä tyhjän kanssa. Että sen jutun arvo jää muutamiks tuommoisiks "enpä tiedä -arvioiksi" ja sitten kuvan kanssa. (Miestoimittaja Savon Sanomissa, Heikkilä 1998, 87).

Julkisojen sijasta uutisjournalismin toiminnan perustaksi on muodostunut 'edustuksellinen logiikka'. Sen mukaan kansalaisten näkökulmia edustavat vaaleilla kannatuksensa hankkineet poliittiset toimijat tai muuten vain asiantuntemuksensa aateloimat ekspertit. Läheskään aina tämä logiikka ei toimi tyydyttävästi. Yleisradion toimittajat Tarmo Ropponen ja Kalle Heiskanen arvioivat äskettäin muutaman vuoden takaista EU-jäsenyysprosessia myöntämällä, että TV-uutiset – kuten journalismin valtavirta muutenkin – tuli pitäneeksi kyllä-puolen tilanemääritystä huomattavasti enemmän esillä kuin EU-kriitikoiden näkökulmia. Tämä oli heidän mielestään ymmärrettävää, koska EU:n vastustajilta puuttuivat heidän mukaansa uskottavat edustajat.

"Vastapainoksi täytyy kysyä, missä sitä kriittisyyttä oli. Oliko kriittisyyttä niin paljon, että se olisi muodostanut luontevasti jonkinlaisen vastapainon sille poliitikkojen kyllä-linjalle? Pitääkö journalistien ja TV-uutisten olla kriittisempiä kuin kansa?" (Ropponen TV-ohjelmassa Palmolahti 1999).

Ropponen ei toki edusta ohjelmassa yksin Ylen toimittajien näkemystä. TV-uutisten toiminnan päällikkö Ari Järvinen huomautti suoraan Ropposelle, että 43 prosenttia kansasta ilmaisi kansanäänestyksessä kriittisen mielipiteensä eikä sitä voida pitää minään yhteiskunnan marginaali-ilmiönä. Tämän jälkeen taloustoimittaja Kalle Heiskanen asetetaan vielä kommentoimaan Ropposta sanomalla: *"Kovin olisi tylsää, jos pitäydyttäisiin puhtaasti eduskunnan voimasuhteissa, taloudellisissa voimasuhteissa vaan kyllä tämmöiseen perinteiseen ja hyvään toimittamisen tyyliin kuuluu, että tarvittaessa autetaan sitä heikompa osapuolta."* Vaikka Heiskanen näkemys eroaa Ropposesta, hänkin on kiinni edustuksellisessa logiikassa olettaessaan, että mielipiteet ovat aina jo valmiiksi jakautuneita ja että

niille kaikille on olemassa omat edustajansa, jonka jälkeen toimittajat voivat halutessaan 'korjata' näiden välisiä suhteita uutisissa.

Edustuksellista logiikkaa ilmentävissä toimittajien kannoissa on olennaista se, että uutisjournalismi lähtee liikkeelle vasta tilanteessa, jossa asiakysymykset on jo tunnistettu, päiväjärjestykset laadittu, vaihtoehdot määritelty ja arvot nimetty. Tässä vaiheessa on yleensä jo ohitettu vaiheet, jotka ovat politiikassa merkittäviä ja kiinnostavia (Barber 1984, 157). Samalla siis myös uutisjournalismissa on ohitettu piste, jossa muiden kuin virallisten edustajien osallistumisella asioista keskustelemiseen olisi eniten merkitystä. Tämä ongelma ei koske vain uutisjournalismia vaan yleisemminkin edustuksellista demokratiaa. Tästä ei kuitenkaan seuraa, että poliittisen järjestelmän olisi ratkaistava uutisjournalismin ongelmat sen puolesta.

Ohut ja vankka journalismi

Yhdysvalloissa, mutta myös muualla länsimaissa on 1990-luvulla käyty kiihtyvää keskustelua demokratian tilasta, osallistumisen vähenemisestä, julkisiin instituutioita kohtaan tunnetun epäluulon lisääntymisestä kasvusta ja oletetusta yhteisköllisen elämän rapautumisesta.² Journalismilla ei ole useinkaan katsottu olevan osaa eikä arpaakaan tähän keskusteluun. Rob Andersonin ja kumppaneiden (1996, 161) mielestä tämä osoittaa, kuinka demokratiasta keskustelevat tahot ovat ottaneet todesta toimittajien vakuutukset siitä, että uutisjournalismi olisi yhteiskunnan peruskysymyksissä osaton ja neutraali välittäjä. Tällä perusteella se voisi siis olla vain osa demokratian ongelmia, mutta ei ratkaisua.

Suomessa demokratiasta keskustellaan etenkin uuden median, tietoyhteiskunnan ja hallinnon kehyksissä. Niin Internetin, digitelevision kuin kansalaisten osallistumista korostavan uuden lainsäädännönkin taustalta löytyy ajatus siitä, että *vuorovaikutteisuuden* kehittäminen lisää demokratiaa. Uutisjournalismin kyvyt vuorovaikutteisuuteen ovat toimittajien itsensäkin mielestä hyvin rajalliset. Näin siis sekä journalismin tekniset ja ammatilliset käytännöt, niitä legitimoiva ammatti-ideologia ja sen kritiikki näyttävät kaikki ajavan uutisjournalismia demokratiakeskustelun sivuraiteelle. Tämä on melkoisessa ristiriidassa sen puheen kanssa, jonka mukaan yhteiskunnalliset asiat ovat yhä enemmän journalismivälitteisiä ja että journalismin käytännöt ja medialogiikka ohjaisivat jo nyt vahvasti yhteiskunnan muiden laitosten toimintaa. Kuinka journalismilla voi olla valtaa suhteessa muihin instituutioihin ja kansalaisten kokemuksiin todellisuudesta, mutta se ei voi vaikuttaa mitenkään demokratian toimivuuteen?

Vaikka journalismi ei voi vapautua yhteiskunnallisten ja taloudellisten voimien paineista, sen piirissä työskentelevät ihmiset voinevat silti päättää, millaiseksi he oman yhteiskunnallisen roolinsa toiminnallaan tekevät. Tässä suhteessa kyse voi olla perin yksinkertaisesta valinnasta. Benjamin Barberin (1984) demokratiateorioiden erottelua seuraten: valitako journalismin 'ohut' (thin) versio, jossa se seuraillee yhteiskunnan *edustuksellista logiikkaa* ja siirtää vastuun demokratiasta tarkkailemilleen edustuksellisille instituutioille? Vai päätykö 'vankkaan' (strong) journalismiin, jossa se itse aktiivisesti etsii tapoja ja tilanteita, joissa kansalaisille avautuisi edustuksellista logiikkaa täydentäviä osallistumisen kanavia?³ Jotta tällaisella valinnalla olisi merkitystä, sen tulisi heijastua käytännön työssä ja tuota työtä nuotittavissa käytännöissä eikä vain toimitusten huoneentauluissa ja juhlapuheissa.

Ohut ja vankka journalismi eivät ole toisiaan poissulkevia vaihtoehtoja. On epärealistista ajatella, että vankka demokratia tai journalismi voisivat syrjäyttää niiden ohuita vastineita tai että ne edes saavuttaisivat arjen tasolla sitä tehok-

kuutta ja legitimizeettiä, joihin edustuksellinen logiikka puutteistaankin huolimatta ylittää. Samoin kuin valtakunnallisessa ja paikallisessa päätöksenteossa osallistuvan demokratian muotojen tarkoituksena on täydentää, ei korvata, edustuksellista demokratiaa, myös 'vankka journalismi' voisi täydentää ja kritisoida journalismin edustuksellista logiikkaa. Tämänhetkisen journalismikeskustelun valossa asetelma on kaikkea muuta kuin tasa-arvoinen. 'Ohuen journalismin' nauttima tuki on laajaa muuallakin kuin toimittajapiireissä (ks. Mörä 1999, 239-242) ja sen tuotokset ovat päivittäin arvioitavissa. Sitävastoin vankasta journalismista puhuvat pääasiassa muut kuin toimittajat eikä sen toimivuudesta käytännössä ole vielä paljonkaan näyttöä.

Yksi – mutta ei suinkaan ainoa – yritys muotoilla vankan demokratian eetosta journalismissa sisältyy ns. kansalaisjournalismiin. Käsittelen tässä artikkelissa muutamaa sen viitoittamana Suomessa toteutettua pienimuotoista kokeiluhanketta. *Savon Sanomissa* syksyllä 1998 ja keväällä 1999 tehtyihin kokeiluihin osallistui lehden toimittajien ja tutkijoiden lisäksi 46 kuuteen keskusteluryhmiin kutsuttua kansalaista sekä toistakymmentä paikallista poliitikkoa ja virkamiestä.⁴ Ennen kuin alan eritellä kokeiluja, on syytä valottaa hiukan projektien taustalla olevaa kansalaisjournalismin (*public* tai *civic journalism*) ideaa.

Kansalaisjournalismi: osattomasta osalliseksi

Yhdysvalloissa 1990-luvun vaihteessa toimittajien parissa muotoutuneessa kansalaisjournalismissa on pyritty kohottamaan paitsi journalismin merkitystä yhteiskunnassa myös sen vastuuta julkisen ja toiminnallisen elämän (*public life*) tilasta (Glasser & Craft 1997, 24).⁵ Kansalaisjournalismin ajattelussa 'hyvä journalistinen julkisuus' ei ole episodinomaista, katkelmallista ja näkökulmiltaan satunnaista. Hyvässä julkisuudessa kehittyvä juoni, jota osallistujat ja seuraajat voivat ymmärtää, jonka rooleihin he voivat asettua ja jonka roolijakoa he voivat myös julkisesti kyseenalaistaa. Kansalaisjournalismissa huomio on suunnattu eritoten kansalaisiin ja heidän arkeensa. Samalla se korostaa, että ihmisten arkinen kokemus on tärkeä tapa tietää. Ilman tällaisia arkeen ankkuroituvia tietoja ja mielipiteitä journalismin tuotokset ovat määritelmällisesti epäedustavia.

Kansalaisjournalismin käytäntöjen ytimessä ovat yleensä kansalaisista kootut keskusteluryhmät. Niiden tarkoituksena on tuoda toimittajien tietoon, mitä ihmisten kokemat ongelmat ovat, mistä näkökulmista he niitä katsovat ja millaisiin kysymyksiin he haluaisivat vastauksia. Ryhmäkeskustelujen tarkoituksena ei ole ensisijaisesti nostaa esiin esiin 'autenttisia' mielipiteitä vaan ryhmät ymmärretään ympäristöksi, jossa ihmisten mielipiteet alkavat vähitellen hioutua. Toimittajien suhde ryhmiin on toisenlainen kuin tavallisiin uutislähteisiin. Toimittajat eivät 'hae' valmiita tietoja jostain vaan järjestävät tilanteita, joissa tietoja tuotetaan. Keskusteluryhmien päätelmissä toimittajia ja tutkijoita on yllättänyt eniten se, kuinka paljon niiden näkökulmat poikkeavat instituutioiden tavoista määritellä ja jäsentää asiakysymyksiä. Siinä missä instituutiot ja ekspertit pyrkivät rajaamaan ja analyttisesti pilkkomaan ongelman määrittämiä, arjen asiantuntijat näkevät asiakysymysten välillä yllättäviä ja usein hyvin hedelmällisiä kytkentöjä (Harwood Group 1993; Huxman & Iorio 1996).

Toimittajien työ ei pääty siihen, että joku heistä kirjoittaa jutun keskustelujen olennaisesta sisällöstä. Toimitusten tehtäväksi tulee huolehtia keskustelun jatkamisesta vaatimalla vastauksia kansalaisten esittämiin kysymyksiin ja vetämällä muita ajateltavissa olevia asianosaisia mukaan julkiseen keskusteluun.

Yhdysvalloissa näiden ideoiden pohjalta on syntynyt tähän mennessä kolmi-

sensataa erilaista projektia. Niiden aiheuttamat seuraukset paikalliselle julkiselle keskustelulle ovat vaihtelevia. Ensimmäisten arvioiden perusteella hankkeet näyttävät lisänneen paikallista julkista keskustelua ja vahvistaneen kansalaisten ja päättäjien luottamusta siihen, että esiinnostetut ongelmat ovat ratkaistavissa. Monikulttuurisessa maassa tällainen lähestymistapa on saanut tukea erityisesti vähemmistöryhmiltä. (Thorson et al. 1996).

Kansalaisjournalismi näyttää olevan vakiintumassa osaksi sikäläistä journalismin kenttää. Erityisesti vaaliprojektit, joissa joukkoviestimet ovat virittyneet raportoimaan vaalien alla keskusteluryhmissä muotoutuneista asiakysymyksistä, vaatimaan ehdokkaita vastaamaan ihmisten esittämiin huolenaiheisiin sekä antamaan äänestäjille mahdollisuus arvioida ehdokkaiden vastauksia, toistuvat vaali toisensa jälkeen. Paikoin viestimet järjestävät yhteistyössä oikeussalin ja kaupunkikokouksen käytäntöjä yhdisteleviä foorumeita, joissa kansalaiset ovat päässeet julkisesti muotoilemaan esimerkiksi budjetteja tai seutusuunnitelmia koskevia ehdotuksiaan (Schaffer & Miller 1995; Heikkilä & Kunelius 1999a, tulossa). Toisaalta kansalaisjournalismi on yleensä jäänyt toimitusten sisäisessä kulttuurissa marginaaliin. Päivittäisellä tasolla kansalaisjournalismia harjoitetaan vain muutamissa viestimissä. Liikkeen lippulaivoina pidetään nykyisin *The Virginian Pilotia* ja *Colorado Springs Gazettea* ja niidenkin sisällä kansalaisvetoiset käytännöt ovat synnyttäneet myös vastustusta.

Amerikasta Savoan

Savon Sanomissa kansalaisjournalistisesti virittyneiden hankkeiden tarkoituksena oli hankkia kokemuksia uudenaikaisesta työskentelemisen tavasta. Tästä syystä projektien kesto ja niihin varatut resurssit olivat varsin rajallisia. Siinä missä yhdysvaltalaisissa hankkeissa jonkin asiakysymyksen käsittelyyn sitoudutaan vuosiksi ja joskus jopa koko toimituksen voimin,⁶ *Savon Sanomien* hankkeissa vastuun kantoi kaksi toimittajaa, joiden tukena toimi ajoittain viisi muutakin toimittajaa. Kokeiluihin osallistuneista toimittajista kaikilla oli samanaikaisesti muitakin vastuita kannettavaan.

Kokeilujen keskiöön nostettiin keskusteluryhmät. Niiden herättämien aiheiden ja virikkeiden avulla haluttiin testata, kuinka painavaa sanottavaa vakavaan ja harkitsevaan keskusteluun sitoutuvilla ihmisillä on uutisjournalismille sekä kuinka keskustelutilaisuudet sopivat juttujen teon ja toimituksen työn pitkäjänteisemmän suunnittelun aineksiksi. Ryhmät olivat lähtökohtaisesti keinotekoisia. Niihin kutsuttiin etupäässä entuudestaan toisilleen tuntemattomia ihmisiä keskustelemaan asioista, joista he tuskin muuten vaihtaisivat mielipiteitä. Koska ihmisten mielipiteet ja tiedot ovat sosiaalisia tuotoksia, oletuksena oli, että ryhmien keskustelut kuvastaisivat vähintäänkin kohtuullisesti yleisemminkin esiintyviä puheenaiheita. Antamalla osallistujille mahdollisuus työstää mielipiteitään ja verrat niitä toistensa näkökantoihin lopputulos saattaa olla nimenomaan keinotekoisuutensa ansiosta 'aito'.

Koska kansalaisjournalismin tekeminen käytännössä oli kaikille osapuolille täysin uutta – samantyyppistä työtapaa oli aiemmin kokeiltu Suomessa vain Aamulehdessä pari vuotta aiemmin (ks. Kunelius 1999) – järjestäjien suunnitelmat painottuivat puitteiden luomiseen ja toiminnan käynnistämiseen. Prosessien kehittämiseen ja toimitusorganisaation virittämiseen rahkeet eivät oikein riittäneet.

Ensimmäisessä hankkeessa (*Kansalaiset!*) koottiin kolmesta eri sukupolvesta, 1930-, 1950- ja 1970 luvuilla syntyneistä 'tavallisista kuopiolaisista' koostuvat ryh-

mät keskustelemaan itseään askarruttavista ajankohtaisista ongelmista ja etsimään ratkaisuja havaitsemiinsa ongelmiin. Ryhmät kokoontuivat kukin kaksi kertaa, minkä jälkeen ryhmien jäsenet tapasivat kertaalleen toisiaan. Jokaisesta keskustelutilaisuudesta kirjoitettiin laajahko juttukokonaisuus, jota osallistujat pääsivät arvioimaan ennen niiden julkaisemista. Tämän jälkeen toimittajatideoivat yhdessä tutkijan kanssa listan ideoista, joilla lehti voisi laajentaa ja syventää julkista keskustelua ryhmien esiin nostamista aiheista.

Toisessa kokeilussa (*Kuntalaiset!*) samaa lähestymistapaa kokeiltiin kahdessa erilaisessa Pohjois-Savon kunnassa, Suonenjoella ja Siilinjärvellä. Tässä kokeilussa keskusteluryhmät pohtivat paitsi kuntalaisten arkea, myös mahdollisuuksiaan osallistua kunnan asioista keskustelemiseen ja päätöksentekoon. Siinä missä ensimmäisessä kokeilussa kuopiolaisten ryhmät keskustelivat keskenään, *Kuntalaiset!* kohtasivat kolmannessa istunnossaan kunnan johtavia virkamiehiä. Sekä Suonenjoen että Siilinjärven keskusteluista julkaistiin kaksi suurehkoa juttukokonaisuutta, jotka liitettiin myös lehden verkkoversioon. Verkossa on ollut myös mahdollista käydä keskustelua myös muiden kuntien asioista.

Samanaikaisesti *Kuntalaiset!* -hankkeen kanssa toimitus kokosi kuudennenkin keskusteluryhmän, jossa ryhmä äänestäjiä pohti eduskuntavaalien alla omaa suhdettaan politiikkaan. Seuraavana iltana ryhmä tenttasi paikalle kutsuttuja puolueiden ehdokkaita. Näistä keskusteluista julkaistiin yksi laajahko juttukokonaisuus. Pian tämän jälkeen lehdessä päätettiin, että ryhmä viedään tulevan vaalikauden aikana tapaamaan edustajiaan eduskuntaan ja että tällaisia äänestäjien ja edustajien tapaamisia järjestetään säännöllisin väliajoin.

Erittelen seuraavassa kokeiluja yhtenä kokonaisuutena suhteessa alussa mainittuihin kolmeen julkison piirteeseen: asianosaisuuteen, 'järkevyyteen' ja kriittisyyteen. Siinä missä nuo piirteet viittasivat Careyn esimerkissä johonkin ennalta määritellyyn ryhmään – sanomalehtien lukijat koostuivat tuolloin varsin pienestä ja rajatusta miespuolisesta joukosta – seuraavassa analyysissä julkison ajatellaan rakentuvan käsiteltävien aiheiden ympärille. Analyysin aineistona ovat prosessissa tuotetut tekstit (keskustelut ja niistä kirjoitetut jutut) sekä osallistujien kokeiluista antama kirjallinen palaute).⁷ Toimittajien reaktiot jäävät pääosin analyysin ulkopuolelle.

Asianosaisuus

Asianosaisuuden parhaita arvioita ovat epäilemättä osallistujat itse. Useimmat heistä olivat vakuuttuneita siitä, että he olivat tavoittaneet monituntisissa ja intensiivisissä keskusteluissa heidän omassa elämässään heijastuvia mutta myös ajassa yleisemminkin ilmeneviä ongelmia. Osalle keskustelut antoivat jopa todisteita siitä, että kansalaisten arkeen ankkuroitunut ja pohtiva järjen käyttö tuottaa kiinnostavampia, tärkeämpiä ja todellisempia merkityksiä kuin instituutioiden tuottama puhe. Tässä suhteessa osallistujien ja heitä edustavien instituutioiden välillä näyttää vallitsevan kuilu. Kun tarkastellaan lähemmin keskustelussa esiin nousseita konkreettisia teemoja, vastakkainasettelu lievenee huomattavasti.

Ne (keskustelussa esiin nousseet teemat – HH) ovat arkiseen elämään voimakkaasti vaikuttavia asioita ja siksi tärkeitä, keskeisiä, ei etäistä sanahelinää, kuten poliitikkojen puheet. (Nainen, 1950-lukulaisten ryhmä, palaute)

Ensimmäinen ryhmä (jossa äänestäjät keskustelivat keskenään – HH) oli kiintoisaa keskustelua. Rakentavaa täysjärkeisten ihmisten pohdiskelua, jos voisi näin sanoa. Arvojen merkitys korostui ensimmäisessä ryhmässä. Toisen ryhmän (jo-

hon osallistui äänestäjien lisäksi kahdeksan puolueen edustajat – HH) keskustelu oli ”poliittista lätinän” tuntuista, poliitikko kun tietää totuuden, hän ei pohdi. Pidän tavallisten kansalaisten kykyä käsitellä ”yhteisiä asioita” hyvänä, olenaisesti parempana kuin poliitikkojen kykyä. (Mies, Äänestäjät, palaute).

Asianosaisuuden kokemus kertonee yksinkertaisesti siitä, että keskustelijat tunsivat useimmiten puhuvansa asioista, joita he olivat itsekin kohdanneet ja ajatelleet. Esimerkiksi 1930-luvulla syntyneistä kuopiolaisista koostunut *Kansalaiset!* -ryhmä pääsi varsin nopeasti yksimielisyyteen siitä, että heidän elämäänsä pahimmin rajoittava ongelma on turvattomuus, minkä jälkeen ryhmä alkoi aktiivisesti tehdä tolkkua tuon ongelman eri puolista. Suomenjoella kokoontuneita kuntalaisia taas yhdisti kahta osallistujaa lukuunottamatta tunne siitä, että kunnallishallinto on etäällä tavallisten kaupunkilaisten elämästä eikä omiin vaikutusmahdollisuuksiin oikein jaksettu uskoa. Kun keskustelijat huomasivat, että he eivät ole tuntemuksensa kanssa yksin ja että ryhmästä löytyi toisenlaisiakin kokemuksia, he alkoivat pian tuottaa ehdotuksia, kuinka kaupunkilaisten passiivisuutta voitaisiin torjua.

Toinen ilmeinen yhdistävä tekijä oli kieli. Koska keskustelijat kokivat puhuvansa ensisijaisesti omasta puolestaan eivätkä esimerkiksi viiteryhmiensä tai instituutioiden edustajina, puhe oli useimmiten selkeästi argumentoivaa. Keskustelijoiden mukaan tämä piirre puuttui kokeiluihin osallistuneilta poliitikoilta ja virkamiehiltä sekä – kiinnostavaa kyllä – joidenkin mielestä myös journalismista. Vaikka keskusteluista raportoineet jutut eivät aina välttämättä tavoittaneet monipolvisten, innostuneiden ja sotkuistenkin keskustelujen henkeä, ne erosivat silti useimpien mielestä lehden normaalista kirjoittelusta edukseen.

Tuntuu siltä, että kun kirjoitetaan tapahtumasta, joka ei ole millään tavalla uutinen, käytetty kielikin on erilaista. Ehkä todempaa, inhimillisempää? Vai tuntuuko se vain? (Nainen, Siilinjärven ryhmä, palaute).

Argumentoivuus toi esiin myös osallistujien väliset erot, mikä useimpien mielestä paransi keskustelua. Omista kokemuksista poikkeavia näkökulmia ja mielipiteitä pidettiin opettavaisina. Jotkut osallistujista sanoivat muuttaneensa omia kantojaan tai ainakin pyöristäneensä niitä keskustelujen tuloksena. Nekin joiden mielipiteet olivat säilyneet ennallaan, kiittivät mahdollisuutta arvioida omia mielipiteitään toisten ’vertaisten’ käsityksiin. Asianosaisuuden kannalta moniselitteisempi kysymys liittyy osallistujien tarkoitukseen käydyssä keskustelussa. Yhtäältä ihmisten tunnistautuminen yrittäjiksi, paljasjalkaiseksi siilinjärveläiseksi tai osuuskunta-aktivistiksi teki esittäjien argumenteista konkreettisempia, mikä saattoi madaltaa muidenkin kynnystä esittää omia intressejään. Toisaalta joissakin ryhmissä keskustelijoiden intressisyys selvästikin sulki joitakin osallistujia keskustelun ulkopuolelle. Siinä missä eturistiriidat vaikkapa julkisen sektorin ja yksityissektorin edustajien tai miesten ja naisten välillä tuntuivat aktivoivan toisia väittelyyn, jotkut kokivat intressien kamppailun epämiellyttäväksi.

Kun tarkastellaan puheenvuorojen jakautumista keskustelujen kuluessa, käy selvästi ilmi, että keskustelijat eivät osallistuneet kaikkiin asiakysymyksiin yhtä aktiivisesti. Osa ilmoittikin joko keskustelun kuluessa tai heti sen jälkeen, että käsitelty aihe ei kiinnosta heitä. Yhtä ryhmää lukuunottamatta (Siilinjärvi) tällaiset syrjäytymisen hetket jäivät kuitenkin varsin ohimeneviksi.

Edellä keskustelijat puhuivat siitä asianosaisuudesta, joka vallitsi ryhmän sisällä. Tämä tunne syntyi osittain pelkästä tilaisuudesta puhua asioista yhdessä. Toisaalta osallistujia siivitti myös tietoisuus myös siitä, että puhe oli tarkoitettu julkiseksi. Julkisen toimimiseen liittyi selvästi kaksi puolta. Yhtäältä itsensä peliin pis-

täminen lisäsi vaaraa kasvojen menettämisestä. Jotkut osallistujat ottivat tämän riskin hyvinkin vakavasti etenkin siinä vaiheessa kun he arvioivat lehteen menossa olleita juttuja. Toisaalta nykyisessä edustuksellisessa ja asiantuntijavetoisessa julkisuuden käytännössä rivikansalaiselle avautuu harvoin tilaisuutta päästä määrittelemään julkisia puheenaihetta. Tuo oikeus yhdistettynä mahdollisuuteen harjoittaa omia retorisia taitoja tuotti monille sellaista mielihyvää, jota he ovat harvoin muualla kokeneet (vrt. Arendt [1963] 1990, 127).

Se luo keskustelulle pohjaa, että on lehti takana. (Mies, Suonenjoen kolmas keskustelu).

Koen, että keksimme nerokkaita ratkaisuja arkipäivän ongelmiin. Halukkaat toteuttajat vain uupuvat... Näen, että kyllä tavallisella kansalaisella on kykyä käsitellä yhteisiä asioita – vai oltiinkohan me valikoituneita? Ehkä valinta ryhmään teki meistä viisaampia... (Nainen, 1970-lukulaisten ryhmä, palaute)

Siitä mitä tästä tunteesta jäi jäljelle ja miten lehti onnistui tätä tunnetta ylläpitämään ja edistämään, osallistujat esittivät erilaisia arvioita. Keskusteluista kirjoitettuihin juttuihin oltiin yllättävänkin tyytyväisiä.⁸ Tämä kertonee ennen kaikkea siitä, että osallistujat suvaitisivat jonkin verran eroja oman henkilökohtaisen mielipiteensä, ryhmässä käydyn keskustelun ja toimittajan niistä tekemien tulkintojen välillä. Palautteen perusteella näyttää myös siltä, että journalismilta ei edes odoteta äärimmäistä tarkkuutta tai kykyä välittää ilmapiiriä muuttumattomana kontekstista toiseen. Sitävastoin keskustelujen jälkeen monet olivat tyytymättömiä tehtyihin yksittäisiin jatkojuttuihin ja etenkin niiden puutteeseen. Kritiikki kohdistui erityisesti siihen, että ryhmän esittämä kysymykset tai näkökulma eivät enää välittyneetkään jatkojutuissa.

Vanhusten hoitojuttu oli kyllä ihan höpö höpö. Asiathan näytti olevan hirmu hyvin sen lehtijutun perusteella. (Nainen, 1950-lukulaisten ryhmä, palaute).

Asianosaisuuden kokeminen perustuu ennen kaikkea arjessa tunnistetuille asiakysymyksille. Kyse on usein omassa elämässä koetuista 'epäsuorista seurauksista' (Dewey [1927] 1991, 12-13). Toisaalta asianosaisuus näyttää saavan pontta paitsi muiden samanlaisista kokemuksista, myös itselle aikaisemmin tuntemattomista näkökulmista. Argumentointi ja intressien paljastuminen yleensä pöntevoitti keskustelua, mutta joissakin tapauksissa vaikutus oli päinvastainen. Asianosaisuudella on kuitenkin vain rajallinen merkitys, ellei tuota kokemusta päästä jakamaan julkisemmin ja ellei sen yhteydessä avaudu ainakin ohimenevää tunnetta siitä, että puheilla voisi vaikuttaa asioihin. Se että keskusteluryhmien pohdiskelut oli tarkoitettu lehdessä julkaistavaksi, vaikutti selvästi myönteisesti keskustelujen kulkuun. Vastaavasti pettymys joidenkin teemojen jatkokäsittelyyn lehdessä paljastaa, kuinka asianosaisuus helposti katoaa journalismin aiheista. Kun osallistujat menettivät asemansa uutisten lähteinä, kun heidät korvattiin instituutioilla ja asiantuntijoilla, jutuista katosivat usein sekä tunnistettava näkökulma että osallistumisen mahdollisuus.

Kansalaiset ja kyrkentöjen taito

Sekä osallistujien että uutisjournalismin kannalta ryhmien tärkein haaste on niiden tuottamissa sisällöissä: onnistuvatko ne tuottamaan relevantteja näkökulmia ja kysymyksiä julkisen keskustelun ja uutisjournalismin tarpeisiin vai eivät? Kykenivätkö *Savon Sanomien* kokoamat ryhmät tematisoimaan uusia asiakysymyksiä tai määrittelemään niitä totutusta poikkeavalla tavalla ja edes potentiaalisesti

luomaan uusia suuntia lehdessä tai sen ulkopuolella käytävälle keskustelulle?

Molemmissa suhteissa eri sukupolvista koostuneiden *Kansalaiset!*-ryhmien keskusteluilla näyttäisi olleen enemmän annettavaa kuin paikallisiin ja (oletuksen mukaan) konkreettisempiin kysymyksiin pureutuneilla *Kuntalaiset!*-ryhmillä. Kolmen eri-ikäisten ryhmien keskusteluissa monet esiin nousseista ajankohtaisista ongelmista – erityisesti vanhustenhuollosta, nuorista ja yleisestä turvattomuudesta – tiivistyivät kysymykseen kolmannesta sektorista. Kolmannella sektorilla tarkoitetaan julkisen hallinnon ja palveluiden sekä elinkeinoelämän väliin jäävää kansalaisjärjestöjen hallitsemaa kenttää, jonka jotkut toivovat tuovan ratkaisun sekä työttömyyteen että hyvinvointipalveluiden rahoituspuolelle kaventumiseen (ks. Rifkin 1997; Helander 1998). Ryhmät asettivat itselleen ja muille haasteeksi pohtia, kuinka tämä voisi tapahtua käytännössä. Kuinka heidän kaltaisensa kansalaiset voisivat konkreettisesti ottaa lisää vastuuta vanhuksista, nuorista, vammaisista ja syrjäytyneistä?

Vahvasti työelämään orientoituneille 1950-luvulla syntyneille keski-ikäisille osallistujille julkisten palveluiden leikkaukset olivat sekä omakohtaisesti että muualla käydyssä julkisessa keskustelussa valossa tuttuja. He olivat yhtä mieltä siitä, että kansalaisten vastuuta lähimmäisistään on lisättävä. He kuitenkin tunnustivat, että heillä itselläänkään ei ole vaadittavia voimavaroja. Paineet työpaikoilla ja kodin arki vievät voimat niin äideiltä kuin isiltäkin. Ryhmän mielestä onkin väärin puhua julkisten palveluiden riittämättömyydestä vain sosiaalipolitiikan ja kansantalouden ongelmana. Asioiden ratkaiseminen edellyttää myös työelämän uudistuksia ja niistä on puhuttava samanaikaisesti. Tällaista kytkentää ei politiikan ja journalismin tasolla useinkaan tehdä. Julkisen sektorin rahoituspuolelta, vanhustenhuollon ongelmista ja työelämän uuvuttavuudesta puhutaan erillisinä asioina, eri ihmisten voimin ja toisistaan erotetuissa uutisissa.

Eläkeiän kynnyksellä elävä 1930-luvulla syntyneiden ryhmä toi oman lisänsä keskusteluun kolmannesta sektorista. Jotkut vapaaehtoistyössä toimivat keskustelijat ovat panneet merkille, että vanhustenhuollon vapaaehtoisista monet ovat itsekin eläkeläisiä. Puhuessaan kolmannesta sektorista ja kansalaisjärjestöjen apuun tulosta asiantuntijat vetoavat, tietäen tai tietämättään ihmisiin, jotka ovat muutaman vuoden päästä itsekin avun tarpeessa. Kritisoimatta sinänsä kansalaisjärjestöjen merkitystä eläkeiän kynnyksellä olevat keskustelijat muotoilivat kysymyksen uudella tavoin: miten nuoret ihmiset saataisiin kiinnostumaan vapaaehtoistyöstä?

1970-luvulla syntyneiden nuorten aikuisten ryhmän mielenkiinto kohdistui ennen kaikkea Kuopion kaupunkikuvaan ja rakentamiseen. Tämä teema ei ole uusi sen enempää Kuopiossa kuin muissakaan kaupungeissa. Uutta ja yllättävää nuorten keskustelussa olikin sen ajankohta. Kunnallisessa päätöksenteossa ja *Savon Sanomien* hallitsemassa maakunnallisessa julkisessa keskustelussa keskustan ilme – etenkin toria ympäröivien tavaratalojen julkisivu – ei ole lainkaan ajankohtainen kysymys. Tästä tietoisena 1970-lukulaisten ryhmä halusi silti nostaa asian esille, koska kaupunkikuva ja etenkin sen esteettisyyden puute ovat ihmisten arjessa aina läsnä. Eräs keskustelijoista sanoi valitsevansa kävelyreitinsä niin, etteivät joudu katselemaan parjattuja tavarataloja. Joku taas myönsi häpeävänsä joutuaan esittelemään kaupunkiaan ulkomaisille vierailleen.

Kansalaiset!-ryhmille ominainen järjenkäyttö ei rajoittunut vain ongelmien ja niitä jäsentävien kysymysten muotoilemiseen. 1930-luvulla syntyneiden ryhmä laati ehdotuksia, joilla kansalaiset voisivat lisätä turvallisuuden tunnetta omissa yhteisöissään. Ryhmä ehdotti muun muassa talonmiesten palauttamista kerrostaloihin. Samalla se halusi kyseenalaistaa yleisen uskomuksen siitä, että 'kasvotto-

mat huoltoyhtiöt' olisivat välttämättä edes taloudellisin ratkaisu taloyhtiöille. 1950-luvulla syntyneiden ryhmä muotoili ehdotuksia, joilla yhtäällä helpotettiin nuorten ihmisten pääsyä työelämään ja toisaalla parannettaisiin eläkeikää lähestyvien työntekijöiden motivaatiota työpaikoilla. Nämä keinot tukisivat ryhmän mielestä myös heidän oman ikäluokkansa viihtymistä ja jaksamista työpaikoilla. Nuorten aikuisten ryhmä puolestaan laati mittavan listan, jolla kaupungin päättäjät ja keskustan kiinteistöjen omistajat voisivat kohentaa kaupunkikuvaa. Lista sisälsi muun muassa ehdotuksen yhden Kuopion keskustan tavaratalon julkisivun verhoamiseksi kulisilla. Jotkut kysymykset onnistuivat taitavasti riisumaan aseita niiltä, jotka voisivat pitää tällaisia ehdotuksia automaattisesti epärealistisena ja kalliina haihatteluna:

Marketit tekevät jatkuvasti remontteja sisätiloissa. Miksei niitä voitaisi tehdä ulkopuolellekin? (Mies, 1970-lukulaisten toinen keskustelu).

Kuntalaiset!-ryhmissä keskustelijoiden aloitteet ja näkökulmat jäivät vähäisemmiksi. Ehkä hieman yllättävästi pääsyyinä tähän oli kuntatason kysymysten etäisyys keskustelijoiden arjesta. Pelkkä tuntemus siitä, että osallistujat eivät tienneet asioista riittävästi, rajoitti keskustelua. Tämä tunne näytti kasvavan siinä vaiheessa, kun ryhmät kohtasivat paikallisia virkamiehiä. Yksityiskohtiin liittyvää tietoa tärkeämpi puute koski yhteistä paikallista historiaa: taustaa sille, mistä puheen kohteeksi nousseet epäkohdat johtuvat. Suonenjoella tällainen pohja löytyi osittain kaupungin vaisuksi ja alistuneeksi tulkitusta ilmapiiristä. Siksi ryhmän kiinnostus kohdistui siihen, kuinka tätä ilmapiiriä voitaisiin avata. Ryhmä onnistuikin tuottamaan varsin kiinnostavaa puhetta kuntalaisten ja heidän edustajien suhteesta. Keskustelijoiden ja kaupungin johdon tapaaminen osoitti myös, että molemmilla osapuolilla olisi halua luoda edustuksellisia elimiä täydentäviä vuorovaikutuksen muotoja. Kaupungissa harkitaan käytyjen keskustelujen pohjalta, tulisiko Suonenjoella perustaa asukkaista koostuvia raateja valmistelemaan ja arvioimaan kaupungin suunnittelua.

Siilinjärvellä yhteisen historian puuttuminen osoittautui vakavammaksi ongelmaksi. Ryhmän vanhimmat jäsenet pohtivat vielä kymmenisen vuotta aiemmin tehdyn päätöksen suuren mielisairaalan lakkauttamista. He kysyivät, oliko kuntalaisille luotu riittävästi tilaisuuksia vaikuttaa asiasta käytävään keskusteluun. Osa ryhmästä epäili lisäksi, että sairaalan lakkauttaminen olisi lisännyt avohoitopotilaiden henkistä pahoinvointia Siilinjärvellä. Tämän lisäksi koko ryhmä oli halukas kuulemaan, mitä kunta ja sairaanhoitopiiri aikovat tehdä sairaala-alueelle. Kuten 1970-luvulla syntyneiden *Kansalaiset!*-ryhmien tapauksessa, myös Siilinjärvellä ryhmän poikkeuksellisin kytkentä liittyi ajankohtaan. Kysymys mielisairaalan lakkauttamisesta ja myös avohuollon järjestämisestä oli jo aikaa sitten kadonnut kunnan päätöksenteon ja julkisen keskustelun agendalta.

Mikään näistä kysymyksistä ei ole vain paikallinen ja osa niistä sijoittuu tosiasiallisesti kunnan toimivallan ulkopuolelle. Kunta ei voi esimerkiksi päättää yksin alueellisen mielisairaalan kohtalosta tai mielenterveyspolitiikan suuntaviivoista. Ajatus siitä, että tällainen keskustelu olisi hyödyllistä käydä paikallisella tasolla ja konkreettisin esimerkein, törmäsi kuitenkin erinäisiin ongelmiin. Jotkut osallistujat ja etenkin yhteen keskusteluun osallistuneet virkamiehet pitivät eri puolella Suomea esiintyvän ongelman kaatamista Siilinjärven niskaan epäoikeudenmukaisena ja leimaavana. Periaatteiden paikallistamisesta tuli siis keskustelun este.

Kriittisyys

Kolmas julkison piirre, kyky *kriittiseen arviointiin*, tuli kokeiluissa esiin kolmella tavalla. Ensinnäkin osallistujat pyrkivät ja onnistuivat kyseenalaistamaan julkisessa keskustelussa esiintyneitä määräytyksiä ja roolijakoja. Toiseksi vaikka osallistujat kokivat jääneensä alakynteen kohdatessaan poliitikkoja ja virkamiehiä, he kykenivät näiden tilaisuuksien jälkeen varsin erottelukykyisesti arvioimaan, mitä keskusteluissa oli tapahtunut ja miksi. Kolmanneksi keskustelijat esittivät monia kiperiä arvioita uutisjournalismista. Osa arvostelusta koski ryhmien keskusteluista kirjoitettuja juttuja, joita osallistujat pääsivät arvioimaan sekä ennen että jälkeen niiden julkaisemisen. Osa kritiikistä kohdistui yleisemmin lehden tapaan käsitellä puheen kohteena olleita aiheita sekä ylipäätään uutisjournalismin taipumukseen sivuuttaa kansalaiset uutisten lähteinä.

Osallistujien kyky kytkentöihin ja asioiden erilaiseen määrittelyyn tuli esiin jo kolmannelta sektorista käydyssä keskustelussa. Tätä ominaisuutta käytettiin jatkossakin hyväksi siten, että jotkut ryhmien jäsenistä pääsivät kommentoimaan kysymyksiin annettuja vastauksia. Eräs 1970-luvulla syntyneiden ryhmän osallistujista pääsi arvioimaan niitä perusteluja, joita asiantuntijat esittivät Kuopion vuokrien ja omistusasuntojen korkealle hintatasolle. Jutussa kaupungin asunto-toimenjohtaja selitti, että hintatason johtuvan pääasiassa siitä, että asuntoja rakennettiin laman aikana liian vähän. Vastausta arvioinut keskustelija huomautti, että pulma ei ole vain siinä, miten paljon rakennetaan vaan myös siinä, mitä rakennetaan.

Nostureita ei näy juuri muualla kuin satamassa. Sataman asunnoilla on maise-ma-arvoa ja ne ovat todella kovan rahan asuntoja. Siellä vaaditaan 13 000 (markkaa) neliöltä, (Mika) Ruotsalainen sanoo. (Savon Sanomat 16.2.1999).

Vaikka tällainen maallikon havainto ei pitäisikään tarkkaan ottaen paikkaansa, kyse on ainakin keskustelua eteenpäin vievästä ja uskottavasta argumentista, jossa kyseenalaistetaan journalismissa usein loukkaamattomana pysyvä erottelu julkisten instituutioiden ja yksityisoikeudellisten toimijoiden välillä. Siinä missä toimittajat kysyvät kommenttia virkamiehiltä, poliitikoilta ja asiantuntijoilta, keskusteluryhmien kokemusten valossa näyttää siltä, että kansalaiset pitävät esimerkiksi yrityksiä yhtä lailla tilivelvollisina.

Osallistujien arviointikyky on selvästi kytköksissä käytyihin keskusteluihin. Intensiiviset keskustelut koulivat osallistujia niin, että he kokivat olevansa asiantuntijoita ainakin joissakin kysymyksissä. Kokeiluissa mukana olleilla ihmisille muodostui kokemusta julkisena olemisesta. Ei ole mitään syytä olettaa, että kuka tahansa kadunkulkija kykenisi tai edes haluaisi kommentoida mitä tahansa asiaa julkisesti. Sitävastoin kokeilut vahvistavat uskoa siitä, että tällaista potentiaalia löytyy kenestä tahansa, mikäli hän kokee asian omakohtaiseksi ja hänellä on ollut tilaisuus harkita kantojaan keskustelelevassa seurassa. Näiden rajoitusten sisällä olisi mahdollista ajatella, että kansalaiset voisivat esiintyä uutisjournalismissa nimenomaan arvioijina eivätkä vain kuvittajina ulkopuolisten toimijoiden määrittämissä kehyksissä. *“Kansalaiset arvioivat”* -lajityyppiä journalismissa ei vielä esiinny ainakaan kovin laajassa mitassa (ks. Heikkilä & Kunelius 1999b, 106-108). Sitävastoin *“Kansalaiset kuvittavat”* -tyyppiset jutut näyttäisivät yleistyneen voimakkaasti.⁹

Toinen osallistujien osoittama kriittisyyden piirre liittyi tilanteisiin, joissa *Kuntalaiset* ja *Äänestäjät* ryhmät arvioivat juuri käymäänsä keskustelua poliitikkojen ja kunnallisten virkamiesten kanssa. Osa tästä kritiikistä oli niin vahvaa, että se jouduttiin osallistujien harkinnan jälkeen jättämään jutuista pois. Osa kritiikistä

liittyi suoranaisesti keskustelutilanteisiin, joissa esiintyneistä ongelmista vastuu kuuluu osittain keskustelua vetäneille puheenjohtajille. Tästä huolimatta arvostelu kertoo käytäntöjen eroista ja ajoittain jopa viestinnän katkoksisista edustajien ja edustettavien välillä.

Osallistujien kriittisyyttä pyrittiin rohkaisemaan myös suhteessa juttuihin, joita tehtiin heidän keskustelusta. Alle puolet käyttivät tätä oikeutta, ja heidän esittämänsä muutosehdotukset olivat yleensä hyvin vähäisiä. Kokeiluissa esiintyi hetkittäin viitteitä myös vanhasta tavasta lukea journalismia yhdessä ja keskustella siitä. Suonenjoen kokoontui yhdessä arvioimaan toimittajan tekemään juttua ennen sen julkaisemista. Siilinjärvellä kollektiiviseen arviointiin osallistui neljän ihmisen aktiivinen joukko. Tuo ryhmä antoi kovaa palautetta jutun kirjoittajalle, mutta yhden kriittikkoryhmään osallistuneen mukaan ryhmä pyrki arvioimaan myös omia henkilökohtaisia vaikuttimiaan.

Julkison muotoutumisen kannalta ehkä kiinnostavin havainto liittyy osallistujissa itsessään tapahtuneisiin muutoksiin. Ryhmien nostamat aiheet eivät toki ilmaantuneet tyhjästä. Moni sanoi havainneensa, että samoja aiheita oli käsitelty joukkoviestimissä jo aiemminkin. Toiseksi etenkin varttuneimmilla osallistujilla oli jo aiemmin tapana lukea lehteään hyvin tarkasti, joten hankkeet eivät muuttaneet heidän suhdettaan omaan lehteensä. Tästä huolimatta monet osallistujista sanovat seuraavansa erityisesti niitä aiheita, joista he olivat keskustelleet. Toiset kiinnittävät enemmän huomiota 'tavallisten kansalaisten' näkyvyyteen lehdessä ja odottavat tuon osuuden kasvavan. Muutamit osallistujat korostavat, kuinka kokeilut avasivat heille ovet aiemmin tuntemattomaan ja salattuun journalistiseen työprosessiin. Osallistujat ovat ensinnäkin huomanneet, että juttujen kirjoittaminen perustuu valintoihin, joista voi olla perustellustikin toista mieltä. Toiseksi juttuja kirjoittaneet toimittajat ovat saaneet kasvot. Tämän jälkeen sillä kuka on jutun kirjoittanut, on osallistujille enemmän merkitystä kuin aikaisemmin.

Julkisot: missä ne ovat?

Kansalaisjournalismin ideoiden tavoin *Savon Sanomien* kokeiluhankkeiden tavoitteena oli tuottaa pitkäjänteisiä ja kehittyviä 'julkisuuden juonikuvioita', joissa keskusteluryhmien esiin nostamat aiheet ja näkökulmat syvenisivät ja laajenisivat vähitellen. Tarkoituksena oli tuottaa juttuja, joissa erilaisille tahoille syntyisi mielenkiintoa seurata aiheesta käytyä keskustelua ja osallistua siihen. Projektien tavoitteena oli siis edistää julkisojen muodostumista tietämättä etukäteen, mitä nämä julkisot olisivat, minkä asioiden ympärille niitä kehkeytyisi ja mitä asianosaisia keskustelu vetäisi mukaan.

Lehdessä seuranneen jatkokeskustelun ja sekä osallistujilta että sen ulkopuolelta saadun palautteen valossa julkisoiden tuottaminen jäi sittenkin varsin rajalliseksi. Ryhmiin osallistuneille ihmisille muodostui yleensä ryhmässä jalostunut mielipide itseään koskevista asioista ja monet heistä ovat seuranneet aktiivisesti niitä koskevaa kirjoittelua. Monet osallistujista ovat myös keskustelleet aiheista omissa lähipiireissään perheenjäsenten, tuttujen, päättäjien ja jopa tuntemattomien ihmisten kanssa. Nämä julkisot, vaikka niistä ei olekaan näkynyt jälkiä lehdessä, ovat kuitenkin ainakin välillisesti kokeilujen tuottamia. Yksi kokeiluihin osallistunut keskustelija halusi jatkaa asioiden pohtimista kokoamalla oma-aloitteisesti ryhmän yksinhuoltajia keskustelemaan yksinhuoltajien arjessa ja ympäristössään kohtaamia ongelmia. Tämän ryhmän keskustelusta julkaistiin myös juttu *Savon Sanomissa*.

Lehden toimituksessa *Kansalaiset!*-ryhmien keskustelut tuottivat muutaman

viikon viiveellä 65:n idean listan, jonka pohjalta toimittajien oli tarkoitus työstää ryhmien aiheita eteenpäin. Listassa muotoiltiin kolmenlaisia juttuideoita. Ensinnä pyrittiin hakemaan suoria vastauksia keskustelijoiden esittämiin kysymyksiin, esimerkiksi: Miksi asuntojen hinnat ja vuokrat ovat Kuopiossa korkeampia kuin muissa samankokoisissa kaupungeissa? Osassa toteutetuista jatkojutuista jotkut osallistujat pääsivät kommentoimaan heidän kysymyksiinsä annettuja vastauksia. Toiseksi haluttiin kuvata mahdollisimman konkreettisesti, miten keskustelijoiden esittämät huolenaiheet näkyvät käytännössä ja miten asianosaiset ihmiset ne kokevat, esimerkiksi: Miten kaupan kassa kokee kauppojen aukiolon laajenemisen sunnuntaille ja ilta-aikoihin? Kolmanneksi jatkojutuissa asetettiin tavoitteeksi selvittää sellaisten ongelmien taustoja, joista keskustelijoillakaan ei ollut tarpeeksi tietoa, esimerkiksi: Ovatko rattijuopumukset lisääntymässä vai vähentymässä ja onko rattijuopuille langetetuista rangaistuksista ollut hyötyä vai ei? Listan laajuus kertoo siitä, että ryhmien keskusteluissa oli sellaista potentiaalia, jota toimittajat pystyivät oman ammattitaitonsa turvin jalostamaan eteenpäin konkreettisiksi juttuaiheiksi.

Kokeilussa mukana olleiden toimittajien ideoimista aiheista vain vajaa neljännes toteutettiin. Jutuissa ei useinkaan viitattu aiheen 'alkuperään'. Toisin sanoen niitä ei kytketty ryhmissä käytyihin keskusteluihin. Jopa sopimus siitä, että jatkojuttuihin liitettäisiin sama logo kuin keskustelujuttuihin, jäi usein täyttämättä. Mikään keskusteluryhmien käsittelemistä teemoista ei onnistunut välittömästi aktivoimaan julkista keskustelua lukuun ottamatta satunnaista sananvaihtoa lehden yleisönosastolla ja verkkolehden keskustelupalstalla. Toisaalta jotkut vajaakäyttöle jääneistä asiakysymyksistä nousivat lehden agendalle myöhemmin muuta kautta. Esimerkiksi 1930-luvulla syntyneitä vaivanneesta turvattomuudesta ja väkivallan uhasta keskusteltiin lehdistössä runsaasti muutamaa kuukautta myöhemmin Helsingin Albertinkadulla tapahtuneiden ampumaratasurmien jälkeen. 1930-lukulaisten keskusteluissa asiantuntevasti käyttämä nollatoleranssin käsite iskostui arkipäiväiseen käyttöön vasta kuukausia myöhemmin.

Odotukset siitä, että kokeilut kutsuisivat esiin erilaisia asianosaisia julkiseen keskusteluun ja että toimitus onnistuisi kirjoittamaan erilaisia juonikuvioita, joilla keskustelu edelleen laajenisi ja syvenisi eivät siis toteutuneet. Toisaalta kokeilut antoivat silti pontta puheille siitä, että kansalaisten tiedolliset ja toiminnalliset kyvyt riittävät mainiosti julkisuuden tarpeisiin. Hankkeiden nostamat teemat auttoivat joka tapauksessa tematisoimaan alustavasti 'ajan hermolla' olevia asiakysymyksiä, muotoilemaan niihin hieman tavallisuudesta poikkeavia näkökulmia sekä osoittamaan joitakin näihin asiakysymyksiin kytkeytyviä intressejä ja asianosaisia. Näiden ryhmittymien puhuttelemisen ja niiden edustamien intressien artikuloiminen lehdessä jäivät kuitenkin kokeiluissa pahasti kesken.

Jatkuvuuden puutteen taustalta löytyy lukuisia syitä. Ryhmien nostamat aiheet saattoivat olla hieman paradoksaalisesti liiankin tuttuja. Myös tavoista joilla keskustelut esitettiin lehdessä, löytyy varmasti runsaasti parannettavaa. Joissakin tapauksissa törmättiin myös virkamiesten vastahankaan. Eräässä jatkojutussa yritettiin virittää julkista keskustelua Kuopion kaupunkiliikenteen subventioista ja siitä, mitä käyttäjäryhmiä halutaan tukea verovaroin. Toimituksen into edetä asiassa loppui, kun kaupungin virkamiehet eivät halunneet antaa tietoja keskenkäisistä neuvotteluista. Toimittajien motivaation heikkenemisen taustalla taas on usein resurssien niukkuus. Tätä korostivat myös lehden toimittajat (Liukkonen 1999).

Vaikka voimavarojen puute ja siitä seuraava toimintakyvyn lasku ovatkin todellisia perusteita, ne kääntyvät helposti kokeilujen eikä nykyisten käytäntöjen

arvosteluksi. Toimituksissa on helppo ajatella, että kokeilujen huono tuottavuus johtuukin kokeiluista itsestään eikä toimituksen työtavoista tai työn organisoinnista. Kokeiluista ei löytynyt patenttiratkaisuja, mutta niistä jäi käteen ainakin metodi. Kiinnostavia ja haastavia kysymyksiä saa parhaiten esiin tekemällä ja kokeilemalla.

Viitteet

- 1 Tällaisen luonnehdinnan Careystä ovat esittäneet Veikko Pietilä ja Seija Ridell (1998, 95), jotka ehdottivat ensimmäisinä 'public' käsitteen suomenkieliseksi käännökseksi julkisoa erotukseksi joukkoviestinnän tuotoksia yksityisemmin kuluttavasta yleisöstä.
- 2 Yhdysvalloissa tätä keskustelua on käyty kommunitarismin ja sosiaalisen pääoman nimikkeiden alla. Kommunitarismin keskeisiä nimiä ovat esimerkiksi Michael Sandel (1998) ja Amitai Etzioni (1996). Sosiaalisesta pääomasta käyty debatti henkilöityy Robert Putnamiin (1995). Viestinnän tutkijoista näihin keskusteluun on osallistunut aktiivisesti Michael Schudson (1996, 1998).
- 3 Barber itse jättää journalismin kokonaan huomiotta. Sen sijaan hän kiinnittää runsaasti huomiota uusmedian osallistuvalla demokratialle avaamiin mahdollisuuksiin.
- 4 Kiitän hankkeisiin osallistuneita ihmisiä, erityisesti Savon Sanomien toimittaja Marita Tiihosta, Marika Tiaista, Juha Mikkosta, Seppo Rothia, Mauri Liukkosta ja toimituspäällikkö Risto Saesmaata sekä Risto Kuneliusta ja Anna-Liina Kauhasta Journalismin tutkimusyksiköstä. Kokeiluja on tutkittu Kunnallisalan kehittämissäätiön rahoituksen turvin.
- 5 Kansalaisjournalismin käsitteistö nojaa paljolti vuosisadan alun yhdysvaltaiseen pragmatismiin ja erityisesti Deweyyn (1991) [1927]. Deweyn ajattelua ovat ajankohtaiseen kontekstiin sijoittaneet ennen muita Carey (1987) ja Jay Rosen (1996). Perusteellista keskustelua teemasta on käyty Theodore Glasserin (1999) toimittamassa teoksessa *The Idea of Public Journalism*.
- 6 Koko toimituksen valjastaminen kansalaisjournalismiprojektin käyttöön on Yhdysvalloissakin harvinaista. Missourilainen Springfield-News-Leader tarttui kuitenkin kaupungissa rehottavaan nuorisorikollisuuteen poikkeuksellisin keinoin. Kuultuaan tutkimustuloksesta, jonka mukaan valtaosa nuorten tekemistä rikoksista tapahtuu iltapäivällä kello 15-19:n välillä, koko toimitus pantiin ottamaan selvää tilanteesta. Tuloksena oli juttusarja, jossa lehti valotti 28 päivänä peräkkäin nuorisorikollisuuden eri puolia. Jutuissa nuoret saivat itse pääosan. Toimittajien mielestä aluksi pätkähullulta resurssien tuhlaukselta vaikuttanut projekti osoittautui menestykseksi. (Ford & Schaffer 1998).
- 7 Arviot perustuvat osallistujien ja toimittajien kanssa käytyihin keskusteluihin sekä osallistujien antamaan kirjalliseen palautteeseen. Jokaiselle osallistujalle lähetettiin 18 avointa kysymystä sisältänyt lomake, jossa osallistujia pyydettiin arvioimaan kokemuksiaan prosessin eri vaiheista, kokeilun ja juttujen toimivuudesta jne. 46:sta keskustelijasta 36 palautti lomakkeen. Tämän lisäksi yksi osallistuja haastateltiin erikseen.
- 8 Osa Siilinjärvellä kokoontuneen ryhmän jäsenistä halusi muuttaa olennaisesti jutun sisältöä ennen sen julkaisemista. Myös virkamiehet saivat vaikuttaa juttujen sisältöön. Muutosten myötä jutun sisältö pyörityi olennaisesti. Jotkut olivat muutosten jälkeenkin tyytymättömiä, osa taas piti jopa itse vaatimiaan muutoksia jälkikäteen ylireagoitina.
- 9 Yleistymisen ajankohtaa on vaikea määritellä, joten yksi esimerkki valaiskoon trendiä. Eritellessään neljän TV-uutislähetysten toimijoita Marko Ampuja (1997) löysi jutuista 19 'symboli-ihmistä', joiden tarkoituksena oli kuvittaa juttua 'paikan päällä'. Näistä kahdeksan oli suomalaista. Heistä jokainen ruumiillisti esiintymisellään ajatusta siitä, että Suomi on selvinnyt lamasta. Ratkaisu ei ole varmasti ollut tietoinen, mutta tulos havainnollistaa, kuinka ulkoa ohjattuihin kehyksiin symboli-ihmiset uutisissa sijoitetaan.

Painamattomat lähteet

Palmolahti, Harri (1999)

Neljän vuosikymmenen ikkuna. Tv-dokumentti, Yleisradio, TV1 29.8.1999.

Kirjallisuus

- Ampuja, Marko (1997)
Statisteja, symboli-ihmisiä ja selviytyjiä. Tiedotustutkimus 20(1997):4.
- Anderson, Rob & Dardenne, Robert & Killenberg, George (1996)
The American Newspaper as the Public Conversational Commons. Journal of Mass Media Ethics 11(1994): 3.
- Arendt, Hannah ([1963] 1990)
On Revolution. New York: The Viking Press.
- Barber, Benjamin (1984)
Strong Democracy. Participatory Politics for the New Era. Berkeley: University of California Press.
- Carey, James (1987)
The Press and Public Discourse. The Center Magazine 20(1987):2.
- Etzioni, Amitai (1996)
The New Golden Rule. Community and Morality in a Democratic Society. New York: Basic Books.
- Dewey, John ([1927] 1991)
The Public and its Problems. Athens (Fla): Swallow Press/Ohio University Press.
- Ford, Pat & Schaffer, Jan (1998)
Don't Stop There! Five Adventures in Civic Journalism. Washington D.C. & San Francisco: Pew Center for Civic Journalism.
- Glasser, Theodore (1999)
The Idea of Public Journalism. New York: The Guildford Press.
- Glasser, Theodore & Craft, Melanie (1997)
Kansalaisjournalismi ja demokratian ideaalit. Tiedotustutkimus 20(1997):4.
- Harwood Group (1993)
Meaningful Chaos. How People Form Relationships with Public Concerns. Dayton: Kettering Foundation.
- Heikkilä Heikki (1998)
Journalismin tonttia mittailemassa. Toimittajien käsityksiä journalismista ja sen ajankohtaisista haasteista. Journalismikritiikin vuosikirja 1998/Tiedotustutkimus 21(1998):2.
- Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto (1999a, ilmestyy)
Journalismin uusi tyyl. Pelkistämätön erittely yhdysvaltaisesta kansalaisjournalismista. Teoksessa Lappalainen, Pertti (toim.) Tyylikästä politiikkaa. Tampereen yliopisto, politiikan tutkimuksen laitos.
- Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto (1999b)
Pelkkä asenne ei riitä. Kansalaisjournalismi kehityshankkeena suomalaisia sanomalehdissä. Teoksessa Maasilta, Mari (toim.) Journalismin muutoskaruselli. Tampereen yliopisto, journalismin tutkimusyksikkö.
- Helander, Voitto (1998)
Kolmas sektori. Helsinki: Gaudeamus.
- lorio, Sharon and Huxman, Susan (1996)
Media Coverage of Political Issues and the Framing of Personal Contexts. Journal of Communication. 46(1996):4.
- Kunelius, Risto (1999)
Uutisista keskusteluun ja takaisin. Lähiöjournalismi-hankkeen loppuraportti. Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikön julkaisu.
- Lambeth Edmund & Meyer, Philip & Thorson, Esther (eds.) (1998)
Assessing Public Journalism. Columbia: The University of Missouri Press.
- Liukkonen, Mauri (1999)
Tavallisesta lukijasta kansalaiseksi. Teoksessa Maasilta, Mari (toim.) Journalismin muutoskaruselli. Tampereen yliopisto, journalismin tutkimusyksikkö.
- Mörä, Tuomo (1999)
EU-journalismin anatomia. Helsingin yliopisto, viestinnän laitos, sarja A.
- Pietilä, Veikko & Ridell, Seija (1997)
Julkea ehdotus. Tiedotustutkimus 21(1998):1.
- Putnam, Robert, (1995)
Bowling Alone: America's Declining Social Capital. The Journal of Democracy 6(1995):1.
- Ridell, Seija (1998)
Tolkullistamisen politiikkaa. Acta Universitatis Tamperensis 617.
- Rifkin, Jeremy (1997)
Työn loppu. Helsinki: WSOY.
- Rosen, Jay (1996)
Getting The Connections Right. Public Journalism and the Troubles of The Press. New York: 20th Century Foundation.
- Sandel, Michael (1998)
Liberalism and the Limits of Justice. Second Edition. New York: The Cambridge University Press.
- Schaffer, Jan & Miller, Edward (eds.) (1995)
Civic Journalism: Six Case Studies. Washington DC: The Pew Center for Journalism.
- Schudson, Michael (1996)
What if Civic Life Didn't Die. American Prospect March-April (1996):25.
- Schudson, Michael (1998)
The Good Citizen. New York: The Free Press.
- Thorson, Esther & Friedland, Lewis & Anderson, Peggy (1996)
Civic Lessons. Report on Four Civic Journalism Projects Funded by The Pew Center for Civic Journalism. Philadelphia: The Pew Charitable Trusts.